

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: Piotr Blumczyński
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe (z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej):

Tytuł zawodowy magistra filologii angielskiej uzyskałem w roku 2000 w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego na podstawie pracy „Typ temperamentu a pojęcie dobrego ucznia języka”, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Anny Michońskiej-Stadnik.

Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa (specjalizacja przekładoznawstwo) został mi nadany uchwałą Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego z 11.04.2006 na podstawie rozprawy pt. „Doktryna w przekładzie. Doktryna o trójcy świętej a współczesnej przekłady Nowego Testamentu na język angielski”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Leszka Berezowskiego.

W latach 2011–2012 na Queen’s University w Belfaście odbyłem studia podyplomowe w zakresie nauczania w szkolnictwie wyższym, zakończone uzyskaniem kwalifikacji „Postgraduate Certificate in Higher Education Teaching” akredytowanej przez Higher Education Academy w Zjednoczonym Królestwie.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

Po czterech latach pracy w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, najpierw na stanowisku asystenta (2006–2007), a później adiunkta (2007–2010), w roku 2010 wygrałem konkurs na stanowisko adiunkta w Instytucie Języków Nowożytnych Queen’s University w Belfaście, gdzie jestem zatrudniony do dzisiaj.

4. Jako osiągnięcie wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.) chciałbym wskazać monografię mojego autorstwa pt. *Ubiquitous Translation*, opublikowaną w roku 2016 w Londynie i Nowym Jorku przez wydawnictwo Routledge (Taylor & Francis) jako tom nr 15 w serii Routledge Advances in Translation Studies (redaktorem naukowym serii jest Profesor Michael Cronin).

W monografii *Ubiquitous Translation* postawiłem sobie za cel opracowanie nowej koncepcji tłumaczenia rozumianego jako proces epistemologiczny, dokonujący się między innymi w wymiarach hermeneutycznym, etycznym, językowym oraz interpersonalnym. Formułuję w niej trzy główne tezy, które można streścić następująco. 1) Tłumaczenie będące zarazem pojęciem („CO”) jak i metodą („JAK”), umożliwia autentyczny i głęboki dialog między różnymi obszarami humanistyki. 2) Realność takiego dialogu każe podać w wątpliwość wiele tradycyjnych podziałów i rozróżnień między różnymi dziedzinami wiedzy oraz pozwala zaproponować w zamian transdyscyplinarny model epistemologiczny (posiadający, zgodnie z koncepcją Deleuze’a i Guattariego, strukturę kłacza), co pociąga za sobą istotne zmiany w rozumieniu JAKOŚCI (skupionej raczej wokół pytania JAK? niż CO?), a tym samym znaczenia, prawdy i wiedzy. 3) Zjawiska tłumaczeniowe znajdują się w centrum zainteresowania szerokiego spektrum nauk humanistycznych (m.in. filozofii, teologii, językoznawstwa, czy antropologii); określane są bogatym i zróżnicowanym zbiorem pozornie niezwiązanych ze sobą pojęć, między którymi zachodzi jednakże wyraźna zbieżność jakościowa. To sprawia, że obserwacje czynione w określonych obszarach wiedzy można „przetłumaczyć” na inne dziedziny i dyscypliny, a tłumaczenie – jako pojęcie oraz jako praktyka – staje się wszechobecne.

Teoretyczne podstawy takiego ujęcia przekładu przedstawiłem w rozdziale pierwszym. Odwołuję się w nim do rozmaitych nurtów intelektualnych – poczynając od narratologii Mieke Bal, poprzez m.in. logikę formalną Alfreda Tarskiego i logikę rozmytą Lotfiego Zadeha, procesualizm Alfreda N. Whiteheada, językoznawcze koncepcje kognitywne Ronalda Langackera, Vyvana Evansa, George’a Lakoffa i Marka Johnsona, fenomenologię Martina Heideggera, hermeneutykę Hansa-Georga Gadamera, aż po interpretatywizm Clifforda Geertza – postulując między nimi względną bliskość pojęciową pod względem jakościowym. Stawiam tezę, że JAK bywa

istotniejsze niż CO; tym samym obserwacje spełniające kryterium określonej JAKOŚCI mogą z powodzeniem przemieszczać się między różnymi obszarami wiedzy (zgodnie z ideą pojęć nomadycznych Bal), lub przejawiać się jednocześnie w różnych dziedzinach (według mojej propozycji wszechobecności).

W kolejnych rozdziałach podejmuję próbę potwierdzenia tej tezy w obrębie czterech różnych dyscyplin: filozofii (ściślej: klasycznej hermeneutyki niemieckiej), teologii (procesu), językoznawstwa (kognitywnego) oraz antropologii (symbolicznej), proponując za każdym razem „przekład pojęciowy” wybranych stwierdzeń, sformułowanych pierwotnie w każdej z tych dziedzin, na grunt tłumaczenia, co niejednokrotnie prowadzi do świeżych i zaskakujących obserwacji na temat jego istoty, roli i funkcjonowania, a także związków z innymi pojęciami, praktykami i zjawiskami.

W rozdziale drugim rozpatruję tłumaczenie w odniesieniu do pojęć rozumienia, interpretacji i hermeneutyki. Perspektywa filozoficzna skłania do namysłu nad rzadko rozpatrywanym w przekładoznawstwie pytaniem DLACZEGO? (na ogół badacze wolą skupiać się na pragmatyczno-uitylitarnym pytaniu PO CO?); tłumaczenie jako akt hermeneutyczny zostaje wyzwolone z ciasnych ram uitylitaryzmu i zaczyna stanowić cel oraz wartość samo w sobie. Podobnie jak rozumienie, jest reakcją na spotkanie z tym, co obce, niejasne i dlatego fascynujące; reakcją w części instynktowną (wielu tłumaczy powołuje się na silnie odczuwany „zew” konkretnego autora lub tekstu) oraz nieodwracalną (tłumaczenia, jak rozumienia, nie da się cofnąć ani anulować); za Gadamerem można wręcz stwierdzić, że stanowi ono nieodłączną cechę ludzkiego bytu. Ekstrapolacją koła hermeneutycznego jest koło translacyjne, które na rozmaite sposoby poświadcza praktyka przekładowa. Koncepcja ta wyjaśnia m.in. dialektyczny ruch między częścią a całością; powracanie do zaniechanych wcześniej rozwiązań i odczucie paradoksalnie produktywnego „kręcenia się w koło”; nielinearność i nieprzewidywalność postępów; a w końcu decydujący wpływ uwarunkowań kontekstualnych, podlegających nieustannym wahaniom (nie)wiedzy, osobowości i konstytucji psychosomatycznej tłumacza.

Rozdział trzeci poszerza wcześniejszą dyskusję o wątki procesualne i teologiczne. Tłumaczenie rozpatruję tu jako proces w rozumieniu Whiteheada, a zatem w kontraście do arystotelesowskiej tradycji metafizycznej operującej pojęciami substancji oraz istoty. Wartość procesualizmu w refleksji przekładoznawczej polega na uznaniu czasoprzestrzennych paradoksów tłumaczenia, z których pierwszy dotyczy

niemożności rozróżnienia procesu i produktu, zarówno w fazie jego tworzenia, jak i odbioru. Tłumaczenia – nawet rozumiane jako teksty – nie *istnieją* zawieszono w beczasowości, a raczej nieustannie *stają się* lub *pulsują* jako zjawiska emergentne w konkretnych, niezwykle złożonych warunkach kontekstualnych. Dopełnienie tej koncepcji perspektywą teologiczną, a zwłaszcza pojęciami *chwiejnej wiary* (Tomáš Halík) oraz *kosztownej łaski* (Dietrich Bonhoeffer), dodatkowo uwypukla wiele głęboko osobistych i egzystencjalnych aspektów tłumaczenia, którego odtąd nie sposób zredukować do beznamiętnej, niezaangażowanej działalności czysto intelektualnej.

W rozdziale czwartym sięgam do postulatów językoznawstwa kognitywnego, a zwłaszcza Langackerowskiej koncepcji gramatyki kognitywnej jako struktury symboliczno-wyobrażeniowej, proponując redefinicję tłumaczenia w kategoriach znaczeniotwórczych. Skoro według Romana Jakobsona „znaczenie jakiegokolwiek znaku językowego jest jego przekładem na inny, alternatywny znak”, odwrócenie tego równania sprawia, że przekład staje się znaczeniem. Tłumaczenie zatem nie tyle *przenosi* lub *wyraża* znaczenie (wedle przestarzałych i nieadekwatnych modeli komunikacji językowej), ile je *tworzy* – dlatego można je z powodzeniem rozpatrywać w odniesieniu do najważniejszych pojęć kognitywizmu, takich jak konceptualizacja (rozumiana szeroko, tzn. przy uwzględnieniu czynników somatycznych, sensomotorycznych, emocywnych, itp.), alternatywna konstrukcja sceny (wraz z różnymi wymiarami obrazowania), czy metafora.

Rozdział piąty dopełnia wcześniejsze rozważania filozoficzne, teologiczne i językoznawcze, akcentując interpersonalny oraz społeczny wymiar tłumaczenia. W tej sferze materiał do refleksji czerpię głównie z prac kulturoznawczych Clifforda Geertza; badam pokrewieństwa między antropologią a tłumaczeniem (oraz szerzej: przekładoznawstwem) jako dyscyplinami opartymi na praktyce swoistych badań terenowych, w których decydującym czynnikiem jest osobiste doświadczenie podobieństw i różnic wymagające „gęstego opisu”, a pierwszoplanową kwestią metodologiczną – wielopłaszczyznowe uwikłanie badacza w proces gromadzenia, opisu, interpretacji oraz prezentacji danych. Na pierwszy plan wysuwają się tu kwestie natury etycznej: dążenie do profesjonalnej bezstronności tłumacza a imperatyw ideologicznego zaangażowania; odpowiedzialność związana z reprezentowaniem interesów różnych grup (oraz interesów własnych); zdobycie i utrzymanie zaufania wielu stron, itp. Tłumacz-cum-antropolog nie tylko pomaga

dostrzec, spotkać i przynajmniej w części zrozumieć Obcego (problematyzując mity na temat tego, co „naturalne” i „normalne”), ale – co ważniejsze – obnaża w nas wewnętrzną obcość i uwrażliwia na nią. Reakcją na doświadczenie kryzysu lub zachwiania tożsamości – na poziomie zarówno jednostkowym, jak i kolektywnym – staje się zatem *tłumaczenie siebie* samemu sobie, jak i innym.

Główny wniosek moich badań wyłaniający się z poszczególnych rozdziałów dotyczy szeroko rozumianej transdyscyplinarności oraz dialogu w obrębie nauk humanistycznych; tłumaczenie jako funkcja przede wszystkim JAKOŚCI podsuwa nam zarówno teoretyczne ramy, jak i praktyczne formy takiego dialogu. Moja teza, że obserwacje cenne – a nawet przełomowe – dla danej dyscypliny mogą być z powodzeniem formułowane w obrębie innych dyscyplin, ma niebagatelne znaczenie dla nowego spojrzenia na to, czym jest i jak działa tłumaczenie, jak również dla szerszych rozważań o istocie wiedzy, nauki i prawdy.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych:

Mój dorobek naukowy po doktoracie obejmuje łącznie dwadzieścia siedem publikacji. Oprócz najnowszej monografii opublikowałem wcześniej opartą na pracy doktorskiej książkę pt. *Doctrine in Translation. The Doctrine of the Trinity and Modern English Versions of the New Testament* (Łask 2006: Leksem). Ponadto jestem autorem czternastu i współautorem dwóch artykułów, które ukazały się w recenzowanych periodykach naukowych o zasięgu krajowym i zagranicznym (dziesięć z nich w czasopismach znajdujących się w bazie WoS lub na liście ERIH), oraz ośmiu rozdziałów w tomach zbiorowych i opracowaniach tematycznych. Czternaście spośród moich publikacji notowanych jest w międzynarodowej bazie danych BITRA (Bibliography of Interpreting and Translation), a trzy znalazły się w Bibliografii Polskiego Przekładoznawstwa opracowanej przez Piotra de Bończa Bukowskiego i Magdę Heydel w ich antologii *Polska Myśl Przekładoznawcza* (WUJ 2013).

Moje zainteresowania naukowe skupiały się początkowo na przekładzie biblijnym, a zwłaszcza jego wymiarze ideologicznym. Kontynuując zasadniczy kierunek obrany w pracy doktorskiej, pierwsze lata pracy naukowej poświęciłem badaniu współczesnych angielskich i polskich przekładów, głównie Nowego Testamentu, pod względem ich profilu konfesyjno-doktrynalnego (prace pt. „Przekład

poprawny politycznie”; „Egzegeza, hermeneutyka, intertekst”; „*Pneuma in Galatians*”; „Rekonstrukcja pierwotnego przesłania”) oraz struktury formalnej („Referential Convenience vs. Interpretative Hindrance”). Dwa artykuły analizujące kwestie rejestru i stylu współczesnych polskich przekładów biblijnych („The Gospel in Slang” oraz „Recent Polish Translations of the New Testament”) ukazały się w międzynarodowym czasopiśmie naukowym *The Bible Translator*.

Z biegiem czasu moja perspektywa badawcza zaczęła obejmować szerszą problematykę funkcjonowania oraz przekładu języka religijnego (publikacje pt. „O językowych aspektach transsubstancjacji”; „Some remarks on linguistic aspects of religion”), w tym konkretne zagadnienia gramatyczne („On translating the Greek aorist into English”) oraz semantyczno-leksykalne („The rise and fall of a translational compound”; „And he opened his mouth and taught them saying”; „Translational contestation of religious concepts”). Kilka prac poświęciłem analizom przekładów tekstów literackich z języka angielskiego na polski (m.in. „Między demitologizacją a remitologizacją: niebo i piekło według C.S Lewisa”; napisany wspólnie z Joanną Najwer-Woźniczak artykuł „Z amerykańskiej plantacji do międzywojennej Polski”); dwa opracowania powstały w odpowiedzi na zaproszenie redaktorów tomów tematycznych *Konwicki i tłumacze* oraz *Lem i tłumacze*, a w kolejnej publikacji skupiłem się na opisie własnych doświadczeń translatorskich („Na pograniczu języków, kultur i religii: uwagi o tłumaczeniu dzienników Thomasa Mertona”).

W toku szczegółowych badań przekładoznawczych zacząłem interesować się zagadnieniami teorii przekładu, w tym jego metajęzykiem („Polish terms related to translation”) oraz warstwą metaforyczno-pojęciową; owocem tych prac jest m.in. napisany wspólnie z Elżbietą Skibińską artykuł pt. „Polish metaphorical perceptions of the translator and translation”, opublikowany w czasopiśmie *Target*. W swoich najnowszych publikacjach o zasięgu międzynarodowym podejmuję wątki koncepcyjno-metodologicznego dialogu między przekładoznawstwem a dziedzinami pokrewnymi (artykuł pt. „Turning the tide” w periodyku *Translation Studies*) oraz analizuję pojęcie tłumaczenia z perspektywy aksjologicznej („Translation as an evaluative concept”).

Do swoich najważniejszych osiągnięć naukowo-badawczych zaliczyłbym współredakcję, wraz z Johnem Gillespie, tomu zbiorowego pt. *Translating values. Evaluative concepts in translation* (Nowy Jork i Londyn 2016: Palgrave Macmillan). Opracowanie to przedstawia wyniki kilkuletnich, szeroko zakrojonych prac nad

tłumaczeniem pojęć wartościujących, finansowanych z grantu przyznanego przez Arts and Humanities Research Council, które prowadził pod moim kierownictwem międzynarodowy zespół skupiający badaczy z Wielkiej Brytanii, Francji, Irlandii, Polski, Włoch, Hiszpanii, oraz Stanów Zjednoczonych. O wartości i wadze naszych wniosków na międzynarodowym forum przekładoznawczym świadczą m.in. dwie wysoce pozytywne recenzje wydawnicze, opracowane przez Profesor Susan Bassnett oraz Profesor Christiane Nord.

W ostatniej dekadzie prezentowałem wyniki swoich badań na rozmaitych forach naukowych w kraju i za granicą. Po uzyskaniu stopnia doktora wziąłem czynny udział w ponad dwudziestu tematycznych konferencjach naukowych, seminariach i sympozjach – w ogromnej większości o randze międzynarodowej – w Polsce, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Austrii, Włoszech i Chinach, oraz byłem członkiem komitetów organizacyjnych lub naukowych sześciu międzynarodowych konferencji naukowych. W roku 2011 uczestniczyłem w prestiżowej szkole letniej Nida School of Translation Studies w Misano Adriatico, organizowanej przez nowojorski Nida Institute. W roku 2014 zostałem ponownie zaproszony do udziału w tym kursie jako wykładowca i mentor, a w roku 2016 powołano mnie na jednego z trzech wykładowców kursu Nida School of Bible Translation.

Od roku 2014 jestem członkiem kolegium redakcyjnego czasopisma *Translation Studies* (Routledge; Taylor & Francis), notowanego w bazie Web of Science, początkowo jako redaktor recenzji (2014–2015), a od roku 2015 jako zastępca redaktora naczelnego. Ponadto byłem wielokrotnie powoływany na recenzenta następujących międzynarodowych i polskich periodyków naukowych: *Anglica Wratislaviensia* (od 2014), *Legon Journal of the Humanities* (od 2015), *New Voices in Translation Studies* (IATIS) (2007–), *Przekładaniec* (od 2013); *Southern African Linguistics and Applied Language Studies* (od 2013) oraz *Translation Studies* (2013–2014).

Od roku 2013 pełnię funkcję egzaminatora zewnętrznego nadzorującego kilka programów licencjackich i magisterskich na Uniwersytecie w Glasgow, obejmujących elementy studiów polonistycznych, kulturoznawczych, językoznawczych i przekładoznawczych, prowadzonych w Instytucie Języków i Kultur Nowożytnych. W roku 2014 zostałem powołany na analogiczne stanowisko w Instytucie Literatur, Języków i Kultur Nowożytnych Trinity College w Dublinie. System anglosaski dla każdego programu dyplomowego wymaga wyznaczenia egzaminatora zewnętrznego,

który sprawuje merytoryczną kontrolę nad przebiegiem programu (m.in. zatwierdza zadania egzaminacyjne i przyznawane stopnie, przewodniczy komisjom egzaminacyjnym i odwoławczym) oraz służy głosem doradczym przy wszelkich zmianach programowych. Stanowisko to pociąga za sobą ważne obowiązki akademickie (podlegające wynagrodzeniu), a zaproszenie do jego objęcia stanowi dowód uznania oraz zaufania w międzynarodowym środowisku naukowym.

W ostatnich kilku latach byłem regularnie zapraszany z wykładami gościnnymi do ważnych ośrodków naukowych, m.in. w Edynburgu (2012), Glasgow (2013), Dublinie (2014), Pekinie (2015), Hong Kongu (2015), Manchesterze (2015), Ningbo (2016), Changchun (2015 i 2016), oraz Chongqing (2016). Od roku 2015 prowadzę doroczny cykl wykładów po tytule „Interdisciplinary explorations into the theory and practice of translation” dla studentów programu magisterskiego w zakresie przekładu pisemnego i ustnego na jednej z najlepszych chińskich uczelni: Jilin University w Changchun. Ponadto w Instytucie Języków Obcych tegoż uniwersytetu pełnię funkcję egzaminatora wizytującego.

Łącznie na uniwersytetach we Wrocławiu i Belfaście wypromowałem dotąd 62 magistrów. Znacząca część mojej działalności badawczo-dydaktycznej na Queen's University skupia się na studiach doktoranckich. Obecnie sprawuję funkcję głównego opiekuna naukowego siedmiorga doktorantów oraz promotora pomocniczego dziewięciu dalszych osób. Ponad połowa moich podopiecznych to studenci zagraniczni (m.in. z Chin, Jordanii, Iraku, Arabii Saudyjskiej, Niemiec, Francji i Polski), w kilku przypadkach stypendyści prestiżowych programów ministerialnych. W grudniu 2015 ukończony został pierwszy spośród kierowanych przeze mnie projektów doktoranckich (stopień nadano w czerwcu 2016); kolejne cztery powinny zakończyć się w najbliższych kilku miesiącach.

Piotr Blumczyński